

Informatīvais ziņojums “Par Nacionālās industriālās politikas pamatnostādņu 2021. – 2027. gadam īstenošanas gaitu”

1. IEVADS

Informatīvais ziņojums (turpmāk – Ziņojums) izstrādāts pamatojoties uz Ministru kabineta (turpmāk – MK) 2021. gada 16.februāra rīkojuma Nr. 93 “Par Nacionālās industriālās politikas pamatnostādņēm 2021. – 2027. gadam” (prot. Nr. 15 31. §)¹ 4. pantā noteikto – Ekonomikas ministrijai (turpmāk – EM) sagatavot un ekonomikas ministram katru gadu iesniegt noteiktā kārtībā MK Ziņojumu par pamatnostādņu īstenošanas gaitu līdz likumprojekta par valsts budžetu kārtējam gadam un likumprojekta par vidēja termiņa budžeta ietvaru izskatīšanai MK.

Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes 2021. – 2027. gadam (turpmāk – NIP pamatnostādnes) MK apstiprinātas 2021. gada 11. februārī.²

NIP pamatnostādnes ir vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments, kas aptver Nacionālās industriālās politikas (turpmāk – NIP) visas tautsaimniecības nozares un nosaka ekonomikas izaugsmes veicināšanas mērķus un rīcības virzienus turpmākajiem septiņiem gadiem gan vietējā, gan starptautiskā mērogā.

NIP pamatnostādnes izvirza prioritātes konkrētos, definētos NIP īstenošanai būtiskos rīcības virzienos: cilvēkkapitāla stiprināšana; uzņēmējdarbības vides sakārtošana, tūrisms un eksporta apjoma veicināšana; inovāciju izaugsme; infrastruktūra un uzņēmumu tehnoloģiju stiprināšana, kā arī investīciju jeb finanšu resursu pieejamība.

Ziņojums koncentrētā veidā ietver: (1) NIP pamatnostādņu īstenošanas progresu 2021. gadā atbilstoši NIP pamatnostādņu rīcības plānā definētajiem uzdevumiem; (2) būtiskākās īstenotās iniciatīvas atbilstoši NIP pamatnostādņu rīcības virzieniem un priekšlikumus turpmākajām rīcībām.

2. NIP ĪSTENOŠANAS PROGRESS

NIP pamatnostādņu **galvenais mērķis** ir palielināt eksporta apjomu līdz 22 miljardiem *euro* 2023. gadā un līdz 27 miljardiem *euro* 2027. gadā. Turpretim, NIP pamatnostādņu **apakšmērķis** noteic, ka izdevumu apjomam pētniecībā un attīstībā (turpmāk - P&A) jāpieaug līdz 300 miljoniem *euro* 2023. gadā un līdz 600 miljoniem *euro* 2027. gadā. NIP pamatnostādņu **īstermiņa mērķis** noteic panākt pēc iespējas mazāku negatīvo ietekmi uz ekonomiku un uzņēmumu darbību, panākot produktivitātes pieaugumā balstītas ekonomikas strukturālās izmaiņas par labu zināšanu ietilpīga preču un pakalpojumu eksporta attīstībai.

Krīzes seku likvidēšanai un tautsaimniecības ilgtspējas attīstībai ir svarīgi īstenot pārdomātus ieguldījumus jomās, no kuru veikspējas vistiešāk ir atkarīga sabiedrības drošība un veselība, kā arī Covid-19 seku mazināšana. Ir gudri un pārdomāti jāīsteno valsts pārvaldes politika, lai uzlabotu iedzīvotāju un uzņēmēju gatavību pielāgoties mainīgajiem dzīves apstākļiem, lai atjaunotu Latvijas ekonomiku un ļautu krīzes skartajiem uzņēmumiem un nozarēm pielāgoties jaunajiem apstākļiem un turpināt darbu, veicinot un palielinot eksporta īpatsvaru ekonomiskajās aktivitātēs.

Mērķtiecīgai industriālās politikas ieviešanai, NIP tika noteikti šādi būtiskākie pamatnostādņu savstarpēji integrētie rīcības virzieni:

- cilvēkkapitāla stiprināšana,
- uzņēmējdarbības vides sakārtošana, eksporta aktivitāšu apjoma pieauguma veicināšana,

¹ <https://likumi.lv/ta/id/321037-par-nacionalas-industrialas-politikas-pamatnostadnem-20212027-gadam>

² <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40489298>

- inovācijas kapacitātes paaugstināšana,
- infrastruktūras un uzņēmumu tehnoloģiskās bāzes stiprināšana,
- investīciju jeb finanšu resursu pieejamība,

kas ir vērsti uz Covid-19 seku mazināšanu, tautsaimniecības transformāciju, iedzīvotāju labklājības līmeņa celšanu un uzņēmējdarbības vides konkurētspējas un produktivitātes paaugstināšanu.

NIP pamatnostādņu mērķu un politikas rezultātu sasniegšanai īstenojamie rīcības virzienu uzdevumi noteikti NIP pamatnostādņu 2.3. pielikumā³. Ziņojumā iekļauta NIP pamatnostādņu īstenošanā ietvertu institūciju veikto pasākumu izpildes progress periodā no NIP pamatnostādņu apstiprināšanas 2021. gada 16. februāra līdz 2021. gada 31. decembrim, kā arī no 2022. gada 1. janvāra līdz Ziņojuma izstrādei un iesniegšanai MK. Vienlaikus, Ziņojumā tiek iekļauti arī rīcības virzienu uzdevumi, kuru uzsākšanai ir nepieciešams papildu valsts budžeta finansējums.

Kopumā NIP pamatnostādņu rīcības plānā piecos rīcības virzienos izvirzīti 97 pasākumi. No tiem 26 pasākumu īstenošanas uzsākšana tika plānota 2021. gadā, bet 71 pasākumu izpildes sākums noteikts 2022. gadā vai vēlākos gados. Plašāka informācija par pasākumu īstenošanas gaitu pieejama šī Ziņojuma Pielikumā Nr. 1. Savukārt informācija par paveikto NIP rīcības virzienu ieviešanā ir pieejama Ziņojuma attiecīgajās apakšnodaļās.

2.1. Cilvēkkapitāls

Rīcības virziena mērķis ir konkurētspējīgas un ilgtspējīgas ekonomiskas izaugsmes atbilstoša darbaspēka veidošana.

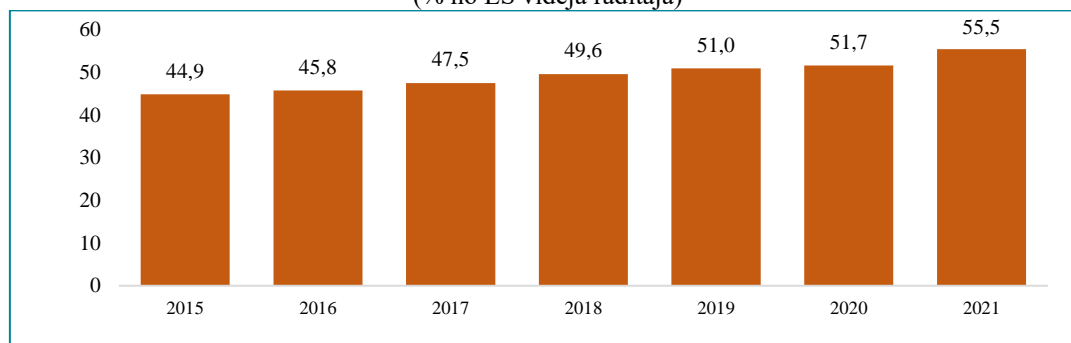
2.1.1. Esošās situācijas apraksts un rezultatīvie rādītāji

Līdz ar ekonomisko aktivitāšu palielināšanos pēc Covid-19 pandēmijas krīzes, kopumā situācija darba tirgū pakāpeniski nostabilizējas, bet krīze ir ietekmējusi iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, kas līdztekus demogrāfiskiem procesiem sašaurina darbaspēka piedāvājumu un paaugstina darbaspēka nepietiekamības riskus. Produktivitāte pēdējos piecos gados pirms Covid-19 pandēmijas (2015. - 2019. g.) pieauga par 14,3%, t.i., gandrīz 3 reizes straujāk nekā vidēji Eiropas Savienībā (turpmāk – ES). Kopš 2020. gada produktivitātes dinamiku nosaka korekcijas produktu un darba tirgos, reaģējot uz Covid-19 pandēmijas izplatību ierobežojošajiem epidemioloģiskās drošības pasākumiem. 2020. gadā produktivitāte samazinājās par 1,5%, savukārt 2021. gadā, mazinoties ierobežojumiem un atjaunojoties ekonomiskām aktivitātēm, produktivitāte bija par 7,2% augstākā līmenī nekā pirms gada. **Iekšzemes kopprodukts (turpmāk – IKP) uz vienu nodarbināto Latvijas tautsaimniecībā kopumā sasniedza 55,5% (73,2% pēc pirktspējas paritātes standarta no vidējā ES līmeņa)**⁴. Kopš 2010. gada produktivitātes plaisa ar ES vidējo līmeni ir samazinājusies par gandrīz 14 procentpunktiem (skat. 1. attēlu). Jāatzīmē, ka Covid-19 krīzes ietekme uz produktivitātes rādītājiem nav viennozīmīgi vērtējama, tā kā produktivitātes rādītāju izteikti atšķirīgās svārstības Covid-19 pandēmijas pirmajā gadā lielā mērā ietekmēja valsts atbalsts darba vietu saglabāšanai, galvenokārt subsidēto darba algu shēmu veidā, kas sekmēja darba vietu saglabāšanu, samazinoties nostrādātajām stundām. Produktivitātes ziņā Latvija joprojām būtiski atpaliek no ES vidējā līmeņa, straujš darbaspēka izmaksu pieaugums var negatīvi ietekmēt Latvijas globālo konkurētspēju. Līdz ar pandēmijas laikā ieviesto ierobežojumu atcelšanu un ekonomisko aktivitāšu palielināšanos, situācija darba tirgū pakāpeniski nostabilizējas. Vienlaikus Covid-19 krīze ir atstājusi arī negatīvu ietekmi uz darba tirgu. Nodarbināto skaits un nodarbinātības līmenis joprojām ir būtiski zemāki nekā pirmskrīzes periodā, turklāt daudzās no krīzes tieši skartajām nozarēm darbavietu skaits var ilgstoši neatgriezties iepriekšējā līmenī.

³ <https://www.em.gov.lv/industria-politika>

⁴ NIP pamatnostādņu politikas rezultāti, 1.2.2.2. RR: Produktivitāte, fakt. cenās, no ES vidējā %)

1.attēls. Produktivitāte faktiskajās cenās tautsaimniecībā
(% no ES vidējā rādītāja)

Avots: Eurostat datu bāze, EM aprēķini

Tāpat krīze ir ietekmējusi iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, kas līdztekus demogrāfiskiem procesiem sašaurina darbaspēka piedāvājumu un paaugstina darbaspēka nepietiekamību.

Darba samaksa ir nozīmīgs izmaksu konkurētspējas faktors, tāpēc darba samaksas pieaugumam jābūt līdzsvarotam ar produktivitātes kāpumu, pretējā gadījumā tiek zaudēta konkurētspēja tirgojamās nozarēs, kas rezultātā nenodrošina noturīgu kopējo ienākumu (labklājības) pieaugumu⁵.

Vienlaikus jāatzīmē, ka noteiktu prasmju nepietiekamības pieaugums un nodarbinātības strukturālās izmaiņas Covid-19 pandēmijas krīzes laikā kopumā ir sekmējis gan darba algu, gan darbaspēka izmaksu strauju palielināšanos – vidējās bruto algas pieaugums 2021. gadā sasniedza gandrīz 12%, bet darbaspēka izmaksas bija par 11% augstākā līmenī nekā pirms gada. Darbaspēka izmaksas Latvijā joprojām ir vienas no zemākajām ES dalībvalstīs, turklāt brīvas darbaspēka kustības apstākļos iespējas ilgstoši noturēt darbaspēka izmaksas zemā līmenī ir ierobežotas un, lai saglabātu Latvijas konkurētspēju, būtiski ir paātrināt darbaspēka produktivitātes pieaugumu⁶.

Kopumā augstākās izglītības piedāvājums pēdējo 10-15 gadu laikā ir kļuvis sabalansētāks un tuvāks darba tirgus vajadzībām. Strukturāli augstākās izglītības piedāvājums kopumā arī ir kļuvis sabalansētāks, kas ir mazinājis darbaspēka nepietiekamību dabaszinātņu, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (turpmāk – IKT) un inženierzinātņu jomās. Zinātnes, tehnoloģiju, inženierzinātņu un matemātikas (no ang.v. - *science, technology, engineering and mathematics* (turpmāk – STEM)) virziena uzņemto studentu īpatsvars kopš 2008. gada ir pieaudzis par aptuveni 7 procentpunktiem, tai pat laikā sociālās un humanitārās zinātnēs sarucis par 15 procentpunktiem.

Atbilstoši Eurostat datiem **2021. gadā 8,6% iedzīvotāju 25–64 gadu vecumā piedalījās pieaugušo izglītībā**⁷, kas ir nebijis augsts rādītājs Latvijā, taču tas ir par 2,2 procentpunktiem mazāk nekā vidēji ES (10,8%)⁸, vienlaikus tas pārsniedz EM uzstādīto mērķi līdz 2023. gadam sasniegt 8% rādītāja atzīmi. **Pēc digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksa jeb DESI vērtējot darba spēka digitālās prasmes virs pamatlīmeņa, Latvija 2021. gadā ieņēma 20. vietu 27 ES dalībvalstu vidū**⁹, kas liecina, ka digitālās pārveides īstenošanai būtiski ir nodrošināt mērķtiecīgas aktivitātes, lai palīdzētu iedzīvotājiem apgūt digitālās prasmes.¹⁰

Taču Covid-19 krīze ir atnesusi arī pozitīvas pārmaiņas. Būtiski ir pieaugusi dažādu IKT risinājumu izmantošana ikdienas dzīvē, nodrošinot gan nepieciešamo infrastruktūru attālinātā darba,

⁵ <https://www.em.gov.lv/lv/darba-tirgus-zinojums>

⁶ <https://www.em.gov.lv/lv/darba-tirgus-zinojums>

⁷ NIP pamatnostādņu politikas rezultāti, 1.1.1. RR: Iedzīvotāju iesaistīšanās līmenis izglītībā (% no iedzīvotājiem vecumā no 25 līdz 64 gadiem)

⁸ Darba spēka apsekojuma galvenie rādītāji 2021. gadā CSP informatīvais apskats:

<https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/darbs/nodarbinatiba/publikacijas-un-infografikas/10943-darbaspeka-apsekojuma>

⁹ NIP pamatnostādņu politikas rezultāti, 1.1.2. RR: Vieta DESI indeksā (digitālās prasmes virs pamatlīmeņa)

¹⁰ Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss DESI 2021 informatīvais ziņojums:

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-economy-and-society-index-desi-2021>

mācību, iepirkšanās, preču piegāžu un citu procesu nodrošināšanai. Daudzi no šiem procesiem paver jaunu sabiedrības attīstības posmu un visdrīzāk saglabāsies arī pēckrīzes periodā un būs spēcīgs dzinulis ekonomikas izaugsmei ilgtermiņā. 2021. gadā aptuveni 1/5 no darbiniekiem strādāja attālināti. Attālināts darbs kopumā var pozitīvi ietekmēt darba ņēmēju produktivitāti, piemēram, samazinot laiku un izmaksas transportam. Nozares ar augstām iespējām strādāt attālināti krīzes laikā uzrāda labāku sniegumu.

Darba tirgu turpinās spēcīgi ietekmēt digitalizācijas tendences un darbavietu automatizācija. Jāņem vērā, ka iepriekšējos gados inovāciju cikli ir kļuvuši daudz ātrāki. Lielie dati/mākoņskaitļošana, trīsdimensiju (3D) printeri, autonomie transporta līdzekļi un platformu ekonomika ir tikai daļa no inovācijām, kas ir izmainījuši tradicionālos produktu un pakalpojumu tirgus, un atstāj būtisku ietekmi ne tikai uz biznesa modeļiem, bet arī darbaspēka un prasmju pieprasījumu.

Lielākais darbavietu samazinājums sagaidāms profesijās ar lielu manuālo un atkārtojamu darbību īpatsvaru, kā arī specialitātēs, kas saistītas ar tiešo apkalpošanu, piemēram, pārdevēji un kasieri mazum-tirdzniecībā, zvanu operatori un līdzīgās profesijas. Mazāk pakļautas automatizācijai ir tās profesijas, kurās nepieciešams augsts izglītības līmenis, augsta sociālā mijiedarbība un spējas vadīt, plānot un koordinēt sarežģītu vidi/apstākļus.

Produktivitātes līmeņa pieaugumu lielā mērā nodrošinās tautsaimniecības pārstrukturizācija no zemu un vidēji zemu tehnoloģiju nozarēm uz vidēji augstu un augstu tehnoloģiju nozarēm, līdz ar to ietekmējot ne tikai kopējo darbaspēka pieprasījumu, bet arī tā struktūru – palielinot augstas kvalifikācijas darbavietu īpatsvaru no vienas puses, bet samazinot zemas un vidēji zemas kvalifikācijas darbavietu īpatsvaru no otras puses. Latvijas rūpniecības produktivitātes līmeņa palielināšanas iespējas galvenokārt ir saistītas ar tās spēju veikt tehnoloģisko modernizāciju, inovāciju un dalību globālajās vērtības ķēdēs.

Vienlaikus, lai nodrošinātu darbaspēka kvalifikācijas paaugstināšanu un darbaspēka iekšējās mobilitātes uzlabošanu, būtiski ir stiprināt arī uzņēmēju konkurētspēju un veicināt tautsaimniecības pārstrukturizāciju no zemas uz vidēji un augstu tehnoloģiju nozarēm. Lai mazinātu produktivitātes plaisu ar tehnoloģiski attīstītajām valstīm, uzsāktas programmas zināšanu plaisas mazināšanai STEM jomās.

2.1.2. Būtiskākie īstenotie pasākumi

EM, sadarbībā ar Izglītības un zinātnes ministriju (turpmāk – IzM) uzsākusi **STEAM liceja iniciatīvu** ar mērķi stiprināt starpposmu starp vidusskolu un augstāko izglītību, palīdzot skolēniem un studentiem gūt padziļinātas zināšanas. Vienlaikus tiks sniegts atbalsts arī pieaugušo zināšanu un prasmju paaugstināšanā. Izmantojot atvērto tiešsaistes mācību platformu (piemēram, *edX*) sniegtās iespējas tiks īstenota kvalitatīvu programmu zināšanu pārnesei uz Latviju. Paredzēts, ka šajās platformās izvietotais pasaules vadošo augstskolu piedāvāto kursu saturs STEM jomās būs pieejams pieaugušajiem latviešu valodā. Iniciatīvas ietvaros paredzēts iesaistīt arī Latvijas zinātnes un inovāciju centrus, kuri izveidoti ar Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta un Norvēģijas finanšu instrumenta (turpmāk – NFI) atbalstu. Ikvienam Latvijas skolēnam, īpaši reģionos, paredzēts nodrošināt iespēju gūt praktisku pieredzi par dabaszinātņu, inženierzinātņu pamatiem iesaistošā un aizraujošā veidā ar dažādu eksperimentu palīdzību izveidotajos zinātnes centros Ventspilī, Cēsīs, Liepājā, Rīgā un Daugavpilī un citviet.

2022. gada 13. aprīlī tehnoloģiju uzņēmums “Google” noslēdza trīspusēju sadarbības memorandu ar EM un Latvijas Investīciju un attīstības aģentūru (turpmāk – LIAA) par sadarbību programmā “Izaugsme ar Google” un Trīs Jūru foruma digitālajā panelī. Trīs Jūru foruma ietvaros „Google” paziņoja par gatavību ieguldīt papildus investīcijas piecu miljonu apmērā Baltijas valstīs. EM sadarbībā ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju (turpmāk – VARAM), un nozares asociācijām turpina attīstīt sadarbību ar „Google” vairākos Latvijas tautsaimniecībai būtiskos

virzienos, kā arī digitālo prasmju stiprināšanā un kibernetikas uzlabošanā. Programmā “Izaugsme ar Google,” kuru EM kopā ar LIAA no š.g. aprīļa īsteno sadarbībā ar Latvijas Tirdzniecības un Rūpniecības kameru, Latvijas Darba devēju konfederāciju un nozaru asociācijām **jau apmācīti 2500 dalībnieki**. Programmas rezultāti liecina par iedzīvotāju interesi un augošu pieprasījumu pēc instrumentiem, kuri palīdz attīstīt digitālās prasmes un stiprina noturību pret izaicinājumiem un pārmaiņām.

2022.gadā EM un VARAM izveidoto atbalsta programmu ietvaros darbu uzsāks arī divi **Eiropas digitālie inovāciju centri** (turpmāk – EDIC), kas sniegs papildus atbalstu uzņēmējiem kā tehnoloģiju ieviešanā, tā jaunu digitālo produktu attīstībā. EDIC ir Eiropas Komisijas iniciatīva, kas izriet no programmas “Digitālā Eiropa” un kuras mērķis ir palīdzēt gan publiskā, gan privātā sektora organizācijām ieviest jaunākās digitālās tehnoloģijas, procesus, produktus un pakalpojumus. Paredzēts, ka šādi EDIC darbosies visā ES un kopā veidos centru tīklu. EDIC darbosies kā vienas pieturas aģentūra, kas padziļināti izvērtēs komersantus, sniedzot tehnisko ekspertīzi, apmācības, prasmju pilnveidi, lai tiktu īstenota digitālā transformācija. Apmācību kopējais finansējums – 30 milj. *euro*.

2.2. Uzņēmējdarbības vide eksportspējai

Rīcības virziena mērķis ir uzņēmējdarbības vides sakārtošana un uzņēmumu eksportspējas pieauguma veicināšana.

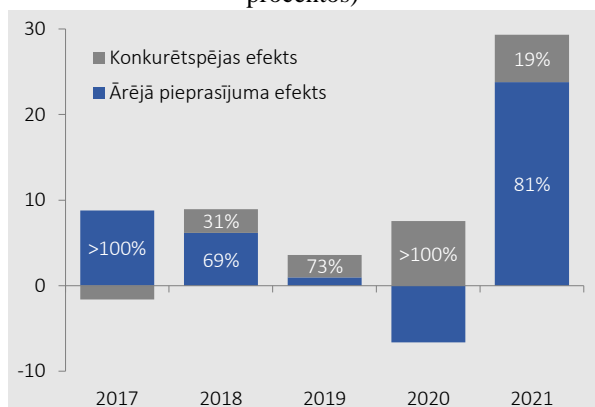
2.2.1. Esošās situācijas apraksts un rezultatīvie rādītāji

Eksporta attīstība pēdējos gados ir nedaudz straujāka nekā kopējā ekonomiskā izaugsme un tas ir viens no galvenajiem tautsaimniecības attīstības dzinulīem. Pēdējo piecu gadu laikā (2017. – 2021. g.) preču eksports ik gadu palielinājās vidēji par 3,3%, pakalpojumu eksports pieaudzis vēl straujāk – par 5,7%, liecinot par to, ka pakalpojumu nozare arvien vairāk integrējas pasaules tirgos, palielinot savu pienesumu Latvijas eksporta apjoma un vērtības palielināšanā. Līdz 2018. gadam eksporta pieaugumu pamatā noteica ārējais pieprasījums, kamēr cenu konkurētspējas loma eksporta pieaugumā bija mazāka vai pat negatīva. Covid-19 pandēmijas negatīvā ietekme 2020. gadā un 2021. gada pirmajā pusē uz preču eksportu atspoguļojās ar novēlošanos, jo Covid-19 izplatība primāri ietekmēja pakalpojumu sektorus, it īpaši pasažieru pārvadājumus un izmitināšanas, ēdināšanas un izklaides pakalpojumus. **2021. gadā Latvijā eksporta īpatsvars IKP bija 63,5% no IKP (faktiskajās cenās)**¹¹. Kopš 2021. gada marta gan preču, gan pakalpojumu eksports aug strauji, ko lielākoties virza spēcīgs ārējais pieprasījums. 2021. gadā eksports pieauga par 6,2%: preču eksports 2021. gadā pieauga par 5,9%, sasniedzot līdz šim augstāko eksporta vērtību, savukārt pakalpojumu eksports pieauga par 7,2%.

Tālāku eksporta izaugsmi negatīvi ietekmēs kara darbība Ukrainā, kuras dēļ ir traucētas gan līdzšinējās izejvielu piegāžu ķēdes, gan uzņēmumus ietekmē pasaulē vērojama cenu kāpums precēm, tai skaitā energoresursiem. Uzņēmumiem, kuri bija saistīti ar konfliktā iesaistīto valstu tirgiem, šajā situācijā jāpārorientē piegāžu iespējas un jāmeklē jauni preču noieta tirgi. Eksporta izaugsme ir cieši saistīta arī ar ārējo pieprasījumu un galveno partnervalstu ekonomiskās attīstības tempiem.

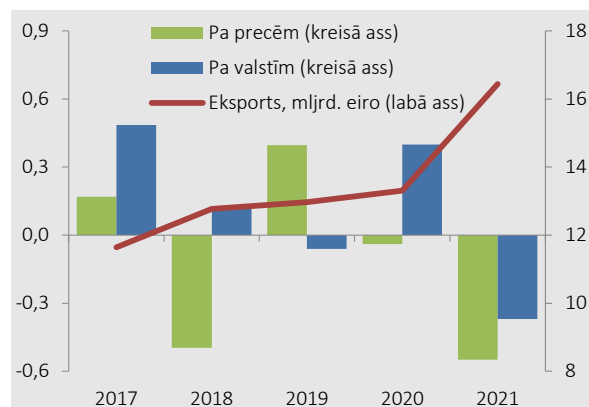
¹¹ NIP pamatnostādņu politikas rezultāti, 1.2.1.1. RR: Eksporta īpatsvars IKP (fakt. cenās)

2.attēls. Eksporta izmaiņu sadalījums, izmantojot patstāvīgās tirgus daļas analīzi
(Latvijas eksporta uz ES valstīm izmaiņu struktūra, procentos)

Avots: Eurostat, EM aprēķini

3.attēls. Latvijas preču eksporta diversifikācija
(izmaiņas procentpunktos)

Avots: CSP datu bāze, EM aprēķini

Nozīmīgu darbu eksporta mērķa tirgu attīstībai, ieskaitot tālos tirgus, lai veicinātu Latvijas uzņēmumu eksporta apjomu palielināšanu un jaunu tirgu apgūšanu, ekonomisko jautājumu risināšanai un Latvijas uzņēmēju atbalstam, turpina LIAA ārējās ekonomiskās pārstāvniecības. Šobrīd darbību nodrošina 19 LIAA ārējās pārstāvniecības. Vienlaikus jāatzīmē, lai sekmētu Latvijas ekonomikas izaugsmi un atpazīstamību starptautiskā mērogā ir apstiprināts vienots redzējums par Latvijas tēlu¹².

Īpaši smagi Covid-19 globālās pandēmijas rezultātā cieta tūrisma nozare. Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes (turpmāk – CSP) datiem 2021. gads tūrisma nozarei bijis ar vispārēji lejup slidošu tendenci pandēmijas radīto ierobežojumu dēļ, kad tūrisms sastādīja vairs tikai 5% no kopējā pakalpojumu eksporta (salīdzinoši 2019. gadā tie bija 16,3%). Tas atspoguļojas arī nozares specifiskajos rādītājos. 2021. gadā Latviju apmeklēja 478 tūkstoši vairākdienu ceļotāju, kas ir par aptuveni 25% mazāk kā 2020. gadā un par 75,3% mazāk kā 2019. gadā (pirms Covid-19 pandēmijas). Tāpat 2021.gadā salīdzinājumā ar 2019. gadu (pirms-pandēmijas) par 73% krituši ārvalstu vairākdienu ceļotāju kopējie izdevumi (2019. gadā 538 milj. euro, bet 2021. gadā - 145 milj. euro). Vienlaikus viena vairākdienu ārvalstu ceļotāja Latvijā vidējie izdevumi diennaktī samazinājušies no 65 euro 2019. gadā uz 51 euro 2021. gadā.

Turklāt, par spīti būtiskajiem Covid-19 izaicinājumiem, tūrisma nozares specifiskais NIP rādītājs - **vieta Tūrisma konkurētspējas indeksā¹³ - sasniegts 2021. gadā** (sasniegta 48. pozīcija, plānota 50. pozīcija 2027. gadā)¹⁴, kas skaidrojams ar jaunas metodoloģijas ieviešanu indeksa aprēķināšanā.

Turpmāk nozares attīstība tiek vērtēta kontekstā ar kopējā eksporta apjoma palielināšanu. Lai virzītos uz ārvalstu vairākdienu ceļotāju Latvijā kopējo izdevumu apjoma pieaugumu līdz 540 milj. euro gadā, nepieciešams būtiski dažādot Latvijas tūrisma piedāvājumu, palielināt ienākošā tūrisma plūsmu un veicināt ceļotājus uzturēties Latvijā ilgāk, izmantojot dažādus pakalpojumus, veicinot viena ceļotāja vidējo izdevumu diennaktī pieaugumu.

Pasaules bankas pētījumā Doing Business 2020 (Doing Business 2020) Latvija, ierindojās 19.vietā¹⁵ 190 valstu konkurencē, taču kopš 2020. gada Pasaules banka ir apturējusi pētījumu un strādā pie jaunas metodoloģijas vērtējot valstu uzņēmējdarbības vidi.

¹² <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40506593&mode=mk&date=2021-08-31>

¹³ Pasaules Ekonomikas foruma Tūrisma konkurētspējas indeksa <https://www.weforum.org/reports/travel-and-tourism-development-index-2021/explore-the-data>

¹⁴ NIP pamatnostādņu politikas rezultāti, 1.1.1.3. RR: Vieta Tūrisma konkurētspējas indeksā

¹⁵ NIP pamatnostādņu politikas rezultāti, 1.2.2.1. RR: Vieta Doing Business indeksā, indekss vairs netiek rēķināts

2.2.2. Būtiskākie īstenotie pasākumi

2021. gada 1. oktobrī tika uzsākta **Latvijas dalība starptautiskajā izstādē “Expo Dubaija”**, Dubaijā, Apvienotajos Arābu Emirātos (turpmāk – AAE), kurā pusgada garumā pasaule tika iepazīstināta arī ar Latvijas uzņēmēju piedāvājumu, dodot iespēju slēgt jaunus sadarbības līgumus. Izstādes ietvaros Latvijas paviljonu apmeklēja vairāk kā 73 000 apmeklētāju, tika organizēti 29 tematiskie pasākumi, kuros piedalījās 443 Latvijas uzņēmumi, tāpat tika noslēgti vairāk kā 35 sadarbības līgumi starp Latvijas uzņēmējiem un ārvalstu partneriem. Papildus tam, tika parakstīti vairāki nozīmīgi memorandi starp Latvijas un AAE valsts institūcijām un uzņēmumu biedrībām par kopēju ekonomisko sadarbību, kam 2022. gada maijā sekoja augsta līmeņa AAE amatpersonu un uzņēmumu delegācijas vizīte Latvijā. Darbs ar uzsāktajiem sadarbības partneriem turpināsies.

Ar mērķi veicināt Latvijas ekonomikas straujāku atgūšanos no Covid-19 krīzes un ekonomiskās situācijas uzlabošanu, paātrinot investīciju piesaisti un paaugstinot Latvijas konkurētspēju, Ministru kabinets 2021. gada februārī apstiprināja EM un LIAA iniciatīvu – tika **ieviests “zaļais koridors”¹⁶ birokrātijas un administratīvo procesu paātrināšanai augstas pievienotās vērtības investīciju projektiem.** “Zaļā koridora” paātrinātājā kārtībā tiek izskatīti investīciju projekti prioritārajās nozarēs, kuras aptver viedās specializācijas, starptautiskos biznesa pakalpojumu centrus, kā arī būvniecību, transportu un loģistiku, ja šo ieceru īstenošana ir saistīta ar prioritārajām nozarēm. Tā ir iespēja Latvijā reģistrētiem uzņēmumiem, kuri plāno īstenot investīciju projektus un atbilst izvirzītajiem kritērijiem (investīciju apmērs, jaunradīto darba vietu skaits, eksporta apjoms un ieguldījumi pētniecībā un attīstībā), saņemt būvniecības, teritorijas plānošanas vai migrācijas jomā sniedzamos valsts pārvaldes pakalpojumus paātrinātā kārtībā, aptuveni divas reizes samazinot gaidīšanas laiku.

Prioritāro investīciju projektu pieteikumu izskatīšana uzsākta 2021. gada martā, un līdz 2022. gada jūlijam ir **apstiprināti 17 projekti ar kopējo investīciju apjomu 303 milj. euro un 1158 radītām darba vietām** mašīnbūves, atjaunojamo energoresursu, akvakultūras, elektronikas, viedo materiālu, inženierpakalpojumu, nekustamā īpašuma un citās jomās.

Lai veicinātu Latvijas tūrisma nozares atjaunošanos un attīstību pēc pandēmijas, **2021. gadā tika pieņemti grozījumi starptautiskās konkurētspējas veicināšanas programmā¹⁷, paredzot atbalstu dalībai digitālās tūrisma nozaru platformās, izstādēs un hibrīdpasākumos, kā arī atbalsta sniegšanu starptautisko kultūras vai sporta pasākumu, vai starptautiskas izstādes organizēšanai Latvijā¹⁸.** Papildus 2021. gadā tika veiktas izmaiņas Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likumā, uz laiku samazinot tūrisma operatoriem nepieciešamo nodrošinājumu, kā arī sniegts atbalsts nozares epidemioloģisko drošības pasākumu piemērošanas jautājumos, izstrādājot attiecīgu regulējumu.¹⁹

Tāpat 2021. gadā tika turpināts **darbs pie Latvijas tūrisma piedāvājuma popularizēšanas:** tika nodrošināta tūrisma nozares pārstāvju dalība 3 starptautiskās tūrisma izstādēs, īstenotas mārketinga kampaņas Zviedrijā, Dānijā, Igaunijā un Lietuvā, organizētas 15 ārvalstu mediju pārstāvju iepazīšanas vizītes Latvijā un nodrošinātas vairākas publikācijas ārvalstu medijos. Organizēta arī vietējā tūrisma kampaņa un vairākas vietējā tūrisma mārketinga akcijas. Lai popularizētu Latvijas

¹⁶ <https://likumi.lv/ta/id/320864-noteikumi-par-prioritaro-investiciju-projektu-apkalposanu>

¹⁷ Ministru kabineta 2022.gada 19.apriļa noteikumi Nr. 255 “Grozījumi Ministru kabineta 2015. gada 1. decembra noteikumos Nr. 678 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 3.2.1. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt augstas pievienotās vērtības produktu un pakalpojumu eksporta proporciju" 3.2.1.2. pasākuma "Starptautiskās konkurētspējas veicināšana" īstenošanas noteikumi"” <https://m.likumi.lv/ta/id/331849-grozijumi-ministru-kabineta-2015-gada-1-decembra-noteikumos-nr-678-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-321-specifiska-atbalsta-merka-palielinat-augstas-pievienotas-vertibas-produktu-un-pakalpojumu-eksporta-proporciju-3212-pasakuma-starptautiskas-konkuretspejas-veicinasana-istenosanas-noteikumi>

¹⁸ <https://www.liaa.gov.lv/lv/programmas/skv-turisms/atbalstamas-darbibas/starptautisku-kulturas-sporta-pasakumu-izstazu-organizesana>

¹⁹ Ministru kabineta 2021.gada 28.septembra noteikumi Nr. 662 “Epidemioloģiskās drošības pasākumi Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanai” <https://likumi.lv/ta/id/326513-epidemiologiskas-drosibas-pasakumi-covid-19-infekcijas-izplatibas-ierobezosanai>

Konferenču vēstnešu (turpmāk - LKV) programmu un veicinātu iesaistīto pušu sadarbību, 2021. gada februārī notika otrais LKV veltītais seminārs hibrīdpasākuma formā.

Prioritārie pasākumi:

- Visaptveroša reģionālo biznesa inkubatoru tīkla nodrošināšana, kas spētu radīt augstas pievienotās vērtības produktus un tehnoloģijas, kā arī radīt jaunas darba vietas;
- Latvijas dalības starptautiskajā izstādē “Expo 2025 Osaka” nodrošināšana, kas, cita starpā, nodrošinās iespēju demonstrēt Latvijas inovāciju, tehnoloģiju, zinātnības, tūrisma un kultūras piedāvājumu pasaulei, pozicionējot un popularizējot Latviju, kā arī veidojot Latvijas piedāvājumu gan Tālo Austrumu reģionam, gan pārējai pasaulei. Dalība izstādē sniegs iespēju piesaistīt ārvalstu investīcijas, apgūt jaunus vai paplašināt esošos eksporta tirgus, kā arī veidot kontaktus un attīstīt sadarbības tīklus, lai iekļautos globālajās tirdzniecības, kā arī produktu un tehnoloģiju attīstības piegāžu ķēdēs;
- Sekmēt Latvijas starptautisko konkurētspēju un eksportu, tostarp tūrismā, kāpinot tūrisma eksporta apjomu;
- Īstenot eksportspējīgus tūrisma projektus (enkurprojektus) Latvijas reģionos.

2.3. Inovācijas

Rīcības virziena mērķis ir radīt inovāciju atbalstu un nodrošināt nepieciešamo P&A cilvēkkapitāla un infrastruktūras, uzņēmējdarbības un institucionālās vides kapacitātes pāreju uz augstākas pievienotās vērtības aktivitātēm globālajās vērtību ķēdēs.

2.3.1. Esošās situācijas apraksts un rezultatīvie rādītāji

Kā rīcības virziena atbildīgās un līdzatbildīgās iesaistītās puses rīcības plāna pasākumu izpildei noteiktas dažādas nozaru ministrijas, kā arī to padotības iestādes, augstskolas, koledžas, arodbiedrības, zinātnes un pētniecības institūcijas, nevalstiskās organizācijas, komersanti, sociālie partneri, pašvaldības, plānošanas reģioni. Globālajā Inovāciju indeksā 2022 (Global Innovation Index 2022) Latvija ir ierindota 41. vietā starp 132 apsekotajām valstīm²⁰. Eiropas Komisijas ikgadēji publicētajā Eiropas inovācijas rezultātu pārskatā 2022 (European Innovation Scoreboard 2022) Latvija 27 ES valstu vidū ir ierindojusies 25. vietā, tādējādi atrodoties pieticīgo novatoru valstu grupā²¹.

Ekonomikas specializācija ir salīdzinoši noturīga un strukturālās izmaiņas notiek lēni, kas arī turpmāk var būt par nopietnu šķēršli ieguldījumu P&A straujākai dinamikai. Latvijas produktivitātes ziņojumā 2021 (turpmāk - LPZ2021) atzīts, ka uzņēmēju ieguldījumu zemo līmeni zinātniski pētnieciskajā darbā ietekmē gan piedāvājuma faktori (piemēram, pētniecības iestāžu kapacitāte), gan arī pieprasījuma puses faktori, t.i., P&A intensīvo nozaru (it īpaši apstrādes rūpniecības nozaru) zems īpatsvars tautsaimniecības struktūrā. LPZ2021 secināts, ka Latvijas ilgstoši zemo P&A ieguldījumu līmeni būtiski nosaka strukturālie šķēršļi, kur nozīmīgākie ir:

- P&A intensīvo nozaru zems īpatsvars tautsaimniecības struktūrā;
- zems apstrādes rūpniecības īpatsvars IKP;
- apstrādes rūpniecībā dominē zemo un vidēji zemo tehnoloģiju nozares un joprojām nepietiekošs uzņēmumu skaits ir iesaistīts globālās vērtību ķēdēs vai arī tie ir iesaistījušies globālo vērtību ķēžu aktivitātēs ar zemu zināšanu ietilpību un ienesīgumu;

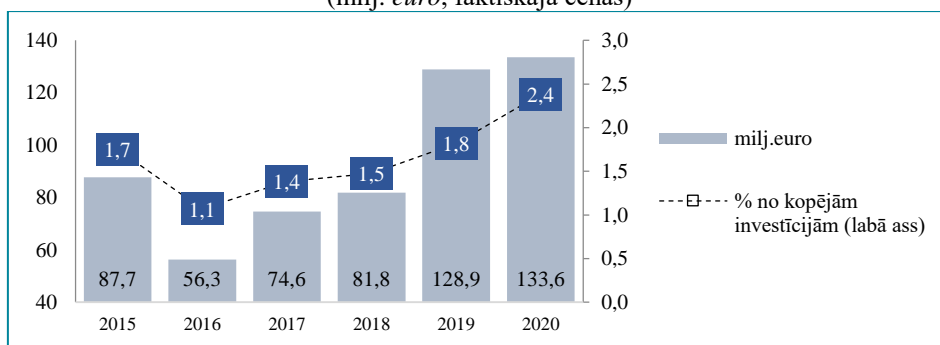
²⁰ <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-section1-en-gii-2022-at-a-glance-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf>

²¹ <https://ec.europa.eu/research-and-innovation/en/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard/eis>

- tautsaimniecības struktūrā pārmērīgi daudz ir mikro uzņēmumu, kuriem nav kritiskās masas uzsākt eksporta aktivitātes, tādējādi pārvarot apjoma šķēršļus, ko rada ierobežots iekšējais tirgus.

Minētie strukturālie šķēršļi ne tikai nosaka privātā sektora vājo kapacitāti ieguldījumiem P&A, bet arī to zemo pieprasījumu pēc P&A pētījumiem. Latvijā 2021. gadā pētniecībā un attīstībā (turpmāk - P&A) kopumā bija investēti 232,25 milj. euro jeb 0,71% no IKP, kas ir pēdējos desmit gados augstākais līmenis, tomēr tas joprojām ir zemāks nekā vidēji ES (2,44% no IKP), kā arī zemāks nekā Baltijas kaimiņvalstīs - Lietuvā kopējie ieguldījumi P&A veido 1,16% no IKP, bet Igaunijā 1,79% no IKP. Salīdzinot ar 2020. gadu, kopējās investīcijas P&A Latvijā palielinājās par 11,6%. Kopš 2017. gada ieguldījumu apjoms P&A pieauga gandrīz 1,7 reizes, ko galvenokārt noteica valsts finansētie ieguldījumi. Pozitīva dinamika ir vērojama privātā sektora (uzņēmumu) ieguldījumiem P&A **2021. gadā uzņēmumu investīcijas P&A bija 66,83 milj. euro apjomā jeb 28,7% no kopējiem ieguldījumiem P&A**²². Salīdzinot ar 2020. gadu, uzņēmumu finansējums zinātniski pētnieciskajam darbam palielinājies par 19,12%, tomēr tas joprojām ievērojami atpaliek no NIP pamatnostādnes noteiktā mērķa panākt, ka uzņēmumu ieguldījumi 2027. gadā veido 38% no kopējiem ieguldījumiem P&A. Šī mērķa sasniegšanai uzņēmumiem 2027. gadā būtu jāiegulda vairāk kā 230 milj. euro, kas ir trīs līdz četras reizes vairāk kā 2021. gadā. Straujāk augot IKP, arī faktiskajiem ieguldījumiem P&A būtu jāpieaug, lai sasniegtu NIP pamatnostādnes noteiktās mērķa vērtības.

4.attēls. Bruto kapitālieguldījumi²³ Latvijas apstrādes rūpniecības augsto un vidēji augsto tehnoloģiju nozarēs (milj. euro, faktiskajā cenās)

Avots: CSP datu bāze, EM aprēķini

Investīcijas augsti tehnoloģiskajās nozarēs pēdējos trīs gados pirms Covid-19 pandēmijas pieauga ik gadu vidēji par 24,5%, kas ir gandrīz divas reizes straujāks pieaugums nekā tautsaimniecībā kopumā. Pēdējie pieejamie CSP dati liecina, ka bruto kapitālieguldījumi augsto un vidēji augsto tehnoloģiju apstrādes rūpniecības nozarēs²⁴ 2020. gadā veidoja 21,6% no kopējām investīcijām apstrādes rūpniecībā un 2,4% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā (skatīt 4.att.). Investīcijas augstas zināšanu intensitātes pakalpojumu nozarēs²⁵ pirms Covid-19 pandēmijas pēdējos trīs gados (2017.-2019. g.) pieauga ik gadu vidēji par 12,7% un 2019. gadā veidoja 13,5% no kopējā investīciju apjoma Latvijas tautsaimniecībā. Pēc EM novērtējuma, balstītā uz pēdējiem

²² NIP pamatnostādņu politikas rezultāti, 1.4.1. RR: Privātā sektora ieguldījumi P&A (% no kopējiem ieguldījumiem P&A)

²³ Bruto kapitālieguldījumi materiālajos pamatlīdzekļos, koncesijās, patentos, licencēs, preču zīmēs, programmatūras iegādē un citi nemateriālie ieguldījumi.

²⁴ Saskaņā ar Eurostat klasifikāciju augsto un vidēji augsto tehnoloģiju rūpniecības nozares: Farmaceutisko pamatvielu un farmaceutisko preparātu ražošana (21); Datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošana (26); Ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošana (20); Elektrisko iekārtu ražošana (27); Citur neklasificētu iekārtu, mehānismu un darba mašīnu ražošana (28); Automobiļu, piekabju un puspiekabju ražošana (29); Citu transportlīdzekļu ražošana (30).

²⁵ Informācijas un komunikācijas pakalpojumi (J); Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi (M); Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība (N78; N80); Finanšu un apdrošināšanas darbības (K); Ūdens transports (H50); Gaisa transports (H51).

pieejamiem CSP datiem par kapitālieguldījumiem nozarēs (gada griezumā), 2020. gadā augstas zināšanu intensitātes pakalpojumu nozarēs bija investēti 10,2% no kopējiem kapitālieguldījumiem Latvijas tautsaimniecībā. Ieguldījumi intelektuālā īpašuma produktos veido gandrīz ceturto daļu no kopējā investīciju apjoma augstas zināšanu intensitātes pakalpojumu nozarēs.²⁶

2.3.2. Būtiskākie īstenotie pasākumi

Kā nozīmīga izceļama 2021. gadā aizsāktā un 2022. gadā nostiprinātā pilnveidotā inovāciju institucionālās pārvaldības un Viedās specializācijas stratēģijas (no angļu val. - Research and Innovation strategy for smart specialization, turpmāk – RIS3) pārvaldības modeļa izveide. Reforma paredz, ka LIAA iesaistās RIS3 jomu koordinācijā, paredzot, ka katrā RIS3 jomā tiek izstrādāta stratēģija un rīcības plāns. Tāpat reforma paredz, ka inovāciju un pētniecības politikas tuvināšanai, t.sk. RIS3 uzraudzības jomā, tiek izveidots formāts, kurā sadarbojas divi ministri – ekonomikas un izglītības un zinātnes, kā arī LIAA un Latvijas Zinātnes padomes direktori. Visbeidzot, tiek pārskatītas Latvijas Pētniecības un inovāciju stratēģiskās padomes funkcijas, lai nodrošinātu, ka šī padome lemj tikai par stratēģiski izšķirošiem P&A, inovāciju politikas un RIS3 jautājumiem.

Inovāciju un pētniecības aktivitāšu sekmēšanā nozīmīgu lomu var spēlēt publiskais sektors, veidojot pieprasījumu pēc inovācijām. Eiropā šim nolūkam aizvien plašāk tiek izmantots **inovāciju publiskais iepirkums**. Piemēram, ES dalībvalstis publiskajiem iepirkumiem tērē vidēji 19% no IKP, savukārt Latvijā publiskais iepirkums veido 17% no IKP. Attīstot inovāciju iepirkumu kultūru, ir iespējams gan veicināt inovatīvu preču un pakalpojumu iepirkumus un uzlabot publiskos pakalpojumus, gan radīt tirgu inovatīviem risinājumiem. Inovāciju iepirkumu sekmēšanai arī 2021. gadā EM turpināja “*Interreg Europe*” projekta “*iBuy*” īstenošanu. 2021. gadā projekta ietvaros tika izstrādātas vadlīnijas inovāciju iepirkuma īstenošanai, iekļaujot arī praktiskus piemērus un padomus. Vienlaikus plašāku inovāciju iepirkuma izmantošanu kavē praktisku piemēru trūkums, tāpēc publiskajam sektoram nepieciešams iesaistīties konkrētu inovāciju iepirkumu pilotprojektu īstenošanā.

Nozīmīga loma P&A publiskā finansējuma sekmēšanā ir nozaru ministriju iniciatīvai uzņemties un īstenot **valsts pētījumu programmas** (turpmāk – VPP), attīstot valsts pasūtījumu zinātnisku pētījumu veikšanai ar mērķi radīt jaunas zināšanas, prasmes un inovācijas, tostarp attīstot jaunus produktus, procesus un pakalpojumus. Piemēram, 2021. gadā ministru kabinets (turpmāk – MK) atbalstīja EM iesniegto prioritāro pasākumu, kas paredz izveidot VPP “Inovāciju fonds – nozaru pētījumu programma” (turpmāk - IF-NPP), kura laikā no 2022. - 2024. gadam ir pieejams finansējums līdz 12 000 *euro* apmērā pētniecības projektu īstenošanai divās RIS3 jomās: “Biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, farmācija” un “Fotonika un viedie materiāli, tehnoloģijas un inženiersistēmas”. 2022. gadā apstiprināts MK rīkojums²⁷, kas rada ietvaru IF-NPP īstenošanai, kā arī 2022. gada vasarā izsludināts IF-NPP projektu pieteikumu atklātais konkurss. 2022. gadā turpināta arī citu nozaru ministriju VPP īstenošana. IzM kopš 2021. gada īstenojusi VPP “Letonika latviskas un eiropiskas sabiedrības attīstībai” 1.–3. kārtu, VPP “Latviešu valoda” un VPP “Latvijas mantojums un nākotnes izaicinājumi valsts ilgtspējai”, 2022. gadā uzsākot divas jaunas VPP – “Augstas enerģijas fizika un paātrinātāju tehnoloģijas” un “Digitālās humanitārās zinātnes”. Kultūras ministrija 2021. gadā turpināja VPP “Latvijas kultūra – resurss valsts attīstībai”. Aizsardzības ministrija 2021. gadā uzsāka VPP “Aizsardzības inovāciju pētījumu programma”. VARAM 2021. gadā turpināja VPP “Ilgspējīga teritorijas attīstība un racionāla zemes resursu izmantošana”. 2022. gadā noslēdzās Finanšu ministrijas pārvaldītā VPP “Ēnu ekonomikas mazināšana valsts ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai”.

²⁶ NIP pamatnostādņu politikas rezultāti, 1.3.2. RR: Bruto pamatkapitāla veidošana ražošanas iekārtās. Pēdējie dati pieejami par 2020. gadu, dati par 2021. gadu tiks atjaunoti 14.07.2023.

²⁷ https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/4214218b-2f0a-4a31-895b-44c3d1e58517 (skatīts: 27.07.2022.)

Inovāciju un P&A darbu sekmēšana valsts kapitālsabiedrībās ir viens no veidiem, kā attīstīt kopējo inovāciju vidi Latvijā. 2021. gadā valdība konceptuāli vienojās, ka valsts kapitālsabiedrībām, kā arī valsts kapitāla daļu turētājiem, īstenojot valsts interešu pārstāvniecību kapitālsabiedrībās ar būtisku valsts kapitāla daļu, ir jāizvirza P&A mērķi un tie jāīsteno, nodrošinot valstij svarīgo inovatīvo un eksportspējīgo preču un pakalpojumu pieaugumu. Šie nosacījumi tika noteikti 2021. gada 16. novembrī MK izskatītajā informatīvajā ziņojumā par inovāciju veicināšanu un pētniecības un attīstības mērķu noteikšanu valsts kapitālsabiedrībās²⁸. Pildot MK uzdevumu, 2021. gadā uzsākta vadlīniju izstrāde par īpašnieka gaidu vēstules sagatavošanu, iekļaujot norādījumus par P&A jomu. Vadlīnijas apstiprinātas 2022. gada jūnijā. Vairāki valsts kapitāla daļu turētāji ir uzsākuši gaidu vēstuļu izstrādi, kā arī vairākas valsts kapitālsabiedrības jau ir iekļāvušas P&A mērķus savās vidēja termiņa darbības stratēģijās.

2021. gadā uzsākta **NFI 2014.-2021. gadam** programmas “Uzņēmējdarbības attīstība, inovācijas un mazie un vidējie uzņēmumi”²⁹ (turpmāk – NFI programma) īstenošana. LIAA administrētajā NFI programmā uzņēmējiem ir pieejams finansējums 14,7 milj. *euro* apmērā inovatīvas uzņēmējdarbības attīstībai. Programmā kopā tika saņemti 116 pieteikumi un atbalstīta 40 projektu īstenošana. Vienlaikus 2021. gadā tika atklāts LIAA Tehnoloģiju biznesa centrs (turpmāk – TBC), kas ir NFI programmas sastāvdaļa un tiek īstenots sadarbībā ar TBC partneriem – Latvijas Universitāti, Rīgas Tehnisko universitāti un Rīgas Stradiņa universitāti un tā mērķis ir veicināt tehnoloģiski ietilpīgu biznesa ideju attīstību. Ievērojot augsto pieprasījumu, saredzams potenciāls nākošajā NFI finansēšanas periodā palielināt atbalstu uzņēmējdarbības un inovāciju programmā, tostarp, veidojot sinerģija sar citu nozaru ministriju NFI programmām, cita starpā, izvēloties fokusētu tematiku, piemēram, kosmosa tehnoloģiju pielietojumu un STEAM (angļu val. – *Science, Technology, Engineering, Arts and Math*) kompetenču attīstīšanu kā centrālo elementu.

Viens no svarīgiem aspektiem inovāciju finansēšanā ir **spēja Latvijas uzņēmumiem iesaistīties ES līmeņa P&A un inovāciju programmās** un projektu konsorcijs, īpaši – ES galvenajā pētniecības un inovācijas finansēšanas programmā “Apvārsnis Eiropa”. Ar nolūku sekmēt šo procesu, 2021. gadā Briselē, Beļģijā darbu sāka LIAA inovāciju un tehnoloģiju pārstāvniecība “Lat.Tech”. Pārstāvniecība darbojas kā platforma Latvijas inovatīvajiem uzņēmumiem un pētniecības organizācijām programmā “Apvārsnis Eiropa” ar uzdevumu tos atbalstīt un iesaistīt starptautiskos konsorcijs. Nozīmīgs pārstāvniecības uzdevums ir iekļauties citu valstu līdzīgu biroju vidū, kā arī iezīmēt Latvijas P&A un inovāciju ekselenci Briseles lobiju un lēmumu pieņēmēju vidē.

2021. gadā un 2022. gadā tika turpināta dažādu EM izstrādāto **inovāciju un pētniecības atbalsta programmu īstenošana**, kas finansētas no ES struktūrfondu 2014.-2020. gada periodā pieejamā finansējuma, kā arī tika uzsākts darbs pie jaunu programmu izstrādes, kurām finansējums pieejams no ES daudzgadu budžeta 2021.-2027. gadam un Atvērto fondu³⁰.

Prioritārie pasākumi:

- Papildu finansējuma nodrošināšana Latvijas zinātnes attīstībai un starptautiskā konkurētspējas attīstībai, īstenojot nozaru ministriju iniciētu valsts pētījumu programmu sekmējot valsts budžeta ieguldījumus P&A.
- Valsts pasūtījuma P&A veicināšana un inovatīvā iepirkuma plašāka ieviešana, lai radītu jaunus produktus vai tehnoloģijas, ko virzīt eksporta tirgos, vienlaikus stiprinot arī P&A aktivitātes.
- RIS3 pārvaldības modeļa pilnveidošana un RIS3 monitoringa sistēmas pilnveidošana, ar nolūku identificēt piemērotākos veidus sadarbības pilnveidošanai starp publisko, privāto (uzņēmumi) un pētniecības sektoriem, tostarp attīstot jaunu RIS3 ekosistēmu identificēšanas procesu un perspektīvāko P&A un inovāciju virzienu noteikšanu.

²⁸ https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/6f55dbaa-a0fb-40b9-a6f7-f543ee5d50eb (skatīts: 27.07.2022.)

²⁹ <https://www.liaa.gov.lv/lv/programmas/norvegijas-finansu-instruments> (skatīts: 27.07.2022.)

³⁰ Plašāka informācija par atbalstu pieejama EM mājas lapā: <https://www.em.gov.lv/lv/es-un-fondi>

2.4. Infrastruktūra

Rīcības virziena mērķis ir publiskās infrastruktūras efektīvāka pārvaldība un stiprināšana, jeb pāreja uz tīrāku ekonomikas izaugsmi, ražošanas jaudas palielināšanai izmantojot digitālus, inovatīvus un ražošanai draudzīgus risinājumus.

2.4.1. Esošās situācijas apraksts un rezultatīvie rādītāji

Digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksa (DESI) 2022.gada izvērtējumā Latvija ES valstu vidū ierindojas 23. vietā attiecībā uz digitālo tehnoloģiju integrāciju uzņēmumos Latvijā³¹. Lai gan Latvija dažos gadījumos ir sasniegusi uzlabojumus, mazo un vidējo uzņēmumu (turpmāk – MVU) īpatsvars, kuriem ir vismaz digitālās intensitātes pamatlīmenis, ir 38%, kas ir mazāk par ES vidējo rādītāju — 55%. Zems sniegums vērojams arī tādos DESI rādītājos kā Latvijas uzņēmumu īpatsvars, kuri izmanto mākoņpakalpojumus (22%) un MVU e-komercijas apgrozījums (7%)³².

Pārveidošanas sektorā (centralizētā elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošana) siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanai 2021. gadā patērēja 14,4 TWh energoresursu un saražoja 11,7 TWh enerģijas (no tās 8,7 TWh siltumenerģijas un 3 TWh elektroenerģijas), kas ir par 11,6% vairāk nekā 2020. gadā. 2021. gadā saražotā elektroenerģija HES bija 2 708 GWh jeb par 105 GWh vairāk nekā 2020. gadā. No saules saražotā elektroenerģija saules mikroģeneratoros un elektrostacijās turpināja palielināties un 2021. gadā bija 7 GWh, kas ir par 2 GWh vairāk nekā iepriekšējā gadā. Bet vēja elektroenerģijas izstrāde 2021. gadā bija mazāka par 36 GWh nekā 2020. gadā (177 GWh). Savukārt centralizētajā siltumapgādē 53,9% no kopējā energoresursu patēriņa veidoja cietais biomasas kurināmais (19,9% pieaugums 2020.-2021. gadā), bet 43% dabasgāze (11,3% pieaugums 2020.-2021. gadā). Ņemot vērā garāku apkures sezonu arī centralizētajā siltumapgādē izmantotais energoresursu apjoms 2020.-2021. gadā palielinājās par 15,5%.

Dabasgāzes patēriņa īpatsvars pārveidošanas sektorā 2021. gadā bija 47,7%, kas ir par 1,8 procentpunktu mazāk nekā 2020. gadā, tāpat dabasgāzes patēriņa īpatsvars pārveidošanas sektorā piecu gadu laikā (2017.–2021. gads) samazinājās par 5 procentpunktiem.

Vienlaikus atjaunojamās enerģijas īpatsvars elektroenerģijas ražošanā no 2016.gada ir pieaudzis par 9,4 procentpunktiem un sasniedzis 63,6% (0,2 procentpunktu samazinājums 2020.-2021.gadā). Savukārt centralizētajā siltumapgādē atjaunojamās enerģijas īpatsvars kopš 2016. gada ir pieaudzis par 17 procentpunktiem (1,5 procentpunktu pieaugums 2020.-2021. gadā) un ir sasniedzis 56,6% 2021. gadā.

Energoresursu galapatēriņš rūpniecībā un būvniecībā, salīdzinot ar 2020. gadu, palielinājās par 4%. Lielākais energoresursu patēriņš 2021. gadā līdzīgi kā vismaz pēdējos 5 gadus bija koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanas nozarē, kur 2021. gadā 54% no energoresursu galapatēriņa rūpniecībā tika patērēts šajā nozarē.

Ņemot vērā lielo energoresursu patēriņa īpatsvaru koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanas nozarē, rūpniecības un būvniecības enerģijas galapatēriņā lielākais īpatsvars ir tieši cietā biomasas kurināmā patēriņam 40,6%, bet dabasgāzes patēriņš ir tikai 11,1%. Ņemot vērā būvniecības nozari 15,3% no enerģijas galapatēriņā rūpniecībā un būvniecībā ir cietajam un šķidrajam fosilajam kurināmajam, t.i. naftas bitumenam, kas tiek izmantots ne-enerģētiskajām vajadzībām, un sadzīves atkritumiem, kas tiek izmantoti enerģijas ieguvei rūpniecībā. Tāpat 17% no rūpniecības un būvniecības sektora veido elektroenerģijas patēriņš. Atjaunojamās enerģijas īpatsvars rūpniecībā un

³¹ NIP pamatnostādņu politikas rezultāti, 1.3.1. RR: Vieta DESI indeksā: apakškategorija digitālo tehnoloģiju integrēšana

³² <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-economy-and-society-index-desi-2022>

būvniecībā pēdējos gados stabili paaugstinās 2021. gadā sasniedzot 59,6% no kopējā enerģijas galapatēriņa rūpniecībā un būvniecībā (palielinājums par 6,4 procentpunktiem 2015.-2021. gadā).

2.4.2. Būtiskākie īstenotie pasākumi

Mājokļu pieejamības veicināšanai reģionos, laika posmā no 2021. gada līdz 2022. gada jūlijam tika izstrādāti un 2022. gada 14. jūlijā apstiprināti MK Noteikumi Nr. 459 "Noteikumi par atbalstu dzīvojamo īres māju būvniecībai Eiropas Savienības Atveseļošanas un noturības mehānisma (turpmāk – ANM) plāna 3.1. reformu un investīciju virziena "Reģionālā politika" 3.1.1.4.i. investīcijas "**Finansēšanas fonda izveide zemas īres mājokļu būvniecībai**" ietvaros" (stājās spēkā 2022. gada 20. jūlijā). Atbalsta programmas ietvaros nekustamā īpašuma attīstītājiem akciju sabiedrībā "Attīstības finanšu institūcija Altum" (turpmāk – ALTUM) būs pieejams aizdevums un kapitāla atlaide zemas īres maksas mājokļu būvniecībai reģionos. Īres dzīvokļi būs pieejami mājsaimniecībām ar noteiktiem ienākumu sliekšņiem. Atbalsta programmas īstenošanai ir pieejams Atveseļošanas fonda finansējums 42,9 milj. *euro*, un programmas uzsākšana plānota šī gada 3. ceturksnī.

Aktīvi turpinās MK 2018. gada 20. februāra noteikumus Nr.95 "Noteikumi par valsts palīdzību dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai" paredzētā atbalsta sniegšana dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai ģimenēm ar bērniem, kā arī jaunajiem speciālistiem.

Vērtējot sasniegtos rezultātus iepriekš minētās programmas ietvaros, tad tie ir šādi:

- 2021. gadā izsniegtas garantijas vairāk kā 3800 ģimenēm, kurās kopējais bērnu skaits ir vairāk kā 5700. Kopējais piešķirtais garantiju apjoms – 13,8 milj. *euro*, kopējais investīciju apjoms vairāk kā 158,8 milj. *euro*.
- Subsīdija "Balsts" piešķirta vairāk kā 500 ģimenēm, kurās kopējais bērnu skaits ir vairāk kā 1500. Kopējais piešķirtais subsīdijas apjoms - vairāk kā 4,2 milj. *euro*.
- Jaunajiem speciālistiem piešķirtas vairāk kā 1100 garantijas. Kopējais piešķirtais garantiju apjoms – 10,2 milj. *euro*.
- Savukārt programmas darbības laikā kopumā (dati no 2015. gada līdz 2022. gada jūnijam) izsniegtas garantijas vairāk kā 22 000 ģimenēm, kurās kopējais bērnu skaits ir vairāk kā 33 000. Kopējais piešķirtais garantiju apjoms – 180,9 milj. *euro*; kopējais investīciju apjoms vairāk kā 1,72 miljardi *euro*.
- Subsīdija "Balsts" piešķirta vairāk kā 770 ģimenēm, kurās kopējais bērnu skaits ir vairāk kā 2400. Kopējais piešķirtais subsīdijas apjoms - vairāk 6,4 milj. *euro*.
- Jaunajiem speciālistiem piešķirtas vairāk kā 4500 garantijas. Kopējais piešķirtais garantiju apjoms – 37,1 milj. *euro*.

Līdz 2022. gada septembrim ar ES fondu līdzfinansējumu **kopumā atjaunotas 1089 daudzdzīvokļu ēkas**. Turpinot īstenot **energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumu atbalstu** daudzdzīvokļu mājām, 2022. gada 14. jūlija sēdē Ministru kabinets apstiprināja ANM programmu, kuras ietvaros būs pieejams atbalsts daudzdzīvokļu māju energoefektivitātes paaugstināšanai un pārejai uz atjaunojamo energoresursu tehnoloģiju izmantošanu, 57 milj. *euro* apmērā. Papildus tam no 2021. gada septembra atvērta arī pieteikšanās jaunā ALTUM "Daudzdzīvokļu māju remonta aizdevuma programmā". Programmas kopējais finansējums ir 31 milj. *euro*, kas iedzīvotājiem pieejams aizdevuma veidā. Finansējums paredzēts daudzdzīvokļu māju koplietošanas telpu remontam un apkārtējās teritorijas labiekārtošanai. Savukārt 2021. gada maijā tika uzsākta jauna ALTUM privātmāju energoefektivitātes un atjaunojamo energoresursu ieviešanas programma ar finansējumu 5,6 milj. *euro* apmērā. Līdz 2022. gada oktobrim ALTUM dalībai atbalsta programmā ir apstiprinājusi 711 privātmāju pieteikumus - 345 privātmāju īpašnieki projektus ir īstenojuši un saņēmuši atbalstu, savukārt ar vēl 679 privātmāju īpašniekiem noslēgti līgumi par projektu īstenošanu.

Papildus tam, atbalsts ir piešķirts energoefektivitātes paaugstināšanai valsts īpašumā, valdījumā vai lietošanā esošajām ēkām –atbalsts piešķirts 132 projektiem par kopējo ES fondu finansējumu 88 milj. *euro*.

Stiprinot Latvijas enerģētisko neatkarību, viens no būtiskākajiem nosacījumiem ir **veicināt pāreju no importētās gāzes, uz vietējiem atjaunojamajiem energoresursiem** (šķelda u.c.) pašvaldību siltumapgādē. Ministru Kabineta 2022. gada 8. marta sēdē tika pieņemts lēmums par atbalstu centralizētās siltumapgādes sistēmas uzņēmumiem 2022. gadā. Kopumā atbalstam ir pieteikti 72 projekti. Projektos kopējā plānotā siltumenerģijas jauda ir 274 megavati (MW).

Energoefektivitātes atbalsts ir piešķirts arī uzņēmējdarbības sektorā - kopā atbalsta programmā energoefektivitātes palielināšanai apstrādes rūpniecībā atbalsts jau ir piešķirts **73 projektiem par kopējo ES fondu līdzfinansējumu 20 milj. *euro***. Papildus tam, Ministru kabineta 2022. gada 20. septembra sēdē ir apstiprināts **vēl 80 milj. *euro* ANM finansējums uzņēmumu energoefektivitātes paaugstināšanai, atjaunojamo energoresursu ieviešanai un elektroauto iegādei**.

2021. gadā turpinājās darbs pie **Inčukalna pazemes gāzes krātuves (turpmāk – IPGK) modernizācijas** projekta. Projekta mērķis ir uzlabot krātuves darbību, nodrošinot kompresijas gāzes izņemšanu no krātuves, tai skaitā panākot, ka IPGK varētu saglabāt savu funkcionalitāti pēc spiediena palielināšanas Baltijas pārvades sistēmā. Galvenais ieguvums no projekta īstenošanas ir spēja samazināt izņemšanas jaudas atkarību no gāzes rezervju apjoma krātuvē. Papildu tiek plānots panākt arī krātuves kopējo metāna (CH₄) emisiju samazināšanos apmēram par 8% pret esošo un oglekļa dioksīda (CO₂) izmešu samazināšanos par 30-50% pret esošo apjomu. Piebilstams, ka IPGK modernizācija ar vairākiem projekta posmiem norisinās no 2019. gada līdz 2025. gadam.

Baltijas valstu elektrotīklu sinhronizācija ar kontinentālās Eiropas tīklu aktīvi virzās uz priekšu. 2021. gada augustā tika veiksmīgi noslēgts viens no svarīgākajiem sinhronizācijas programmas projektiem - Trešais Igaunijas - Latvijas elektropārvades tīkla starpsavienojums. Projekta ietvaros Latvijā izbūvēta 330 kilovoltu (kV) augstsprieguma elektropārvades līnija no Rīgas otrā termoelektrocentrāles (TEC-2) līdz Igaunijas robežai 176 kilometru garumā. Piebilstams, ka jaunā līnija par vismaz 600 MW palielinās pašreizējo Igaunijas – Latvijas šķērsriezuma pārvades jaudu.

Šobrīd norit darbs pie cita sinhronizācijas pirmās fāzes projekta - "Starpsavienojumi Valmiera (LV) – Tartu (EE) un Valmiera (LV) - Tsirguliina (EE)". Abas elektropārvades līnijas ir būvētas 60-jos un 70-jos gados, to būvēšanā ievērotie standarti neatbilst mūsdienu ekspluatācijas prasībām. Abu līniju rekonstrukcija Latvijas teritorijā tiks īstenota ar ES līdzfinansējumu (75% līdzfinansējums jeb 55,5 miljoni euro kopā) un rekonstrukciju plānots noslēgt 2023. un 2024. gadā. Šīs līnijas ir pilnībā jānomaina, lai nodrošinātu augstāku summāro caurlaides spēju Baltijas reģionā Ziemeļu – Dienvidu virzienā, tādējādi nodrošinot pietiekamu infrastruktūru Baltijas valstu enerģētiskajai neatkarībai no Krievijas.

Prioritārie pasākumi:

- Mājokļu pieejamību veicināšana, uzsākot jaunu atbalsta programmu īstenošanu un esošo atbalsta programmu turpināšanu, izmantojot ES daudzgadu budžeta un Atveseļošanās fonda finansējumu.
- Energoefektivitāte un atjaunojamie energoresursi (AER) dzīvojamās mājās, valsts ēkās, uzņēmumos un centralizētajā siltumapgādē.
- 4.3.2.4. pasākuma “Inčukalna pazemes gāzes krātuves modernizācijas projekts, kura ietvaros tiks mazināta dabasgāzes izņemšanas jaudas atkarība no krātuvē atlikušā aktīvā dabasgāzes daudzuma, kā arī papildus iekšējās infrastruktūras stiprināšana” ietvaros tuvākajā laikā ir būtiski turpināt iesāktos projektus IPGK modernizācijai, valsts iestādēm uzturot ciešu kontaktu ar AS “Conexus Baltic Grid”.
- 4.3.2.5. pasākuma ietvaros ir būtiski pēc iespējas ātrāk saņemt elektroenerģijas pārvades sistēmu operatoru tehnisko analīzi saistībā ar iespēju paveikt sinhronizāciju ātrāk nekā sākotnēji plānots, neapdraudot reģiona enerģētisko drošību.

2.5. Finanšu pieejamība

Rīcības virziena mērķis ir veicināt kapitāla tirgus attīstību Latvijā un nodrošināt finanšu līdzekļu pieejamību uzņēmējdarbības veicināšanai un attīstībai.

2.5.1. Esošās situācijas apraksts un rezultatīvie rādītāji

Tuvākajos gados investīciju dinamiku ietekmēs nenoteiktība ārējā vidē, tostarp karš Ukrainā un Covid-19 izplatības riski. Liela nozīme būs arī kredītportfeļa palielināšanai, kas ilgstoši ir zemā līmenī. ES finansējums būs nozīmīgs investīciju līmeņa kāpināšanas stimuls. Liels devums investīciju aktivitāšu palielināšanai var būt arī vairākiem projektiem, kuru finansējums ir paredzēts *Atjaunošanas un noturības mehānisma* ietvaros. Investīciju kāpums ir nozīmīgs Latvijas ekonomikas izaugsmes balsts, lai arī pēdējos piecos gados pirms Covid-19 pandēmijas to dinamika bija svārstīga. Covid-19 krīzes ietekmē investīcijas (izdevumi kopējā pamatkapitāla veidošanai) Latvijas ekonomikā ir mērenas. Investēšanas aktivitātes 2021. gadā pakāpeniski pieauga un bija par 2,9%, tai skaitā investīcijas privātajā sektorā – par 4,7%, lielākā apjomā nekā gadu iepriekš. Ilgtermiņa skatījumā privātās investīcijas joprojām ir zemā līmenī, ko lielā mērā ietekmē vājā kreditēšana, zems pieprasījums un liela nenoteiktība. Valsts investīcijas Latvijā veido gandrīz 1/5 daļu no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā un to dinamika lielā mērā ir saistīta ar Eiropas Savienības (turpmāk – ES) struktūrfondu apgūšanas cikliskumu. Neskatoties uz Covid-19 krīzi, valsts investīcijas 2020. gadā palielinājās par 7,2%. Savukārt 2021. gadā un 2022. gada pirmajā pusgadā tās saruka un bija, attiecīgi, par 2,8% un 11% mazākā apjomā nekā pirms gada. Latvijā piesaistīto ārvalstu tiešo investīciju (turpmāk – ĀTI) plūsmas no 2017. līdz 2020. gadam vidēji bija 2,7% no IKP līmenī. 2021. gadā ĀTI darījumu apjoms būtiski palielinājās, sasniedzot 2809 milj. *euro* (8,4% no IKP), ko noteica Zviedrijas uzņēmuma Swedbank AB vērienīgie ieguldījumi Latvijā reģistrēto uzņēmumu pašu kapitālos. Turpmāk ārvalstu tiešo investīciju (ĀTI) plūsmu intensitāti lielā mērā ietekmēs ģeopolitiskie faktori.

2.5.2. Būtiskākie īstenotie pasākumi

Lai sekmētu NIP mērķu sasniegšanu **uzņēmumu modernizācijai būs pieejams plašs atbalsts, kas tiek plānotas gan ANM ietvaros, gan arī ES Darbības programmas 2021-2027 ietvaros**, paredzot investīcijas energoefektivitātes paaugstināšanā uzņēmējdarbībā, uzņēmumu digitalizācijā, tāpat tiks piedāvāts plašs klāsts ar finanšu instrumentiem gan garantiju, gan aizdevumu, gan riska kapitālu veidā.

Latvijai ir pieejami finanšu līdzekļi **vairāk kā 1,6 miljardu *euro* apmērā:**

- **Digitālajai transformācijai** paredzēti 183,5 milj. *euro*;
- **Produktivitātei** plānoti 520,8 milj. *euro*;
- **Nevienlīdzības mazināšanai** plānoti 205,5 milj. *euro*;
- **Klimata un energoefektivitātei** ielānāti 698,5 milj. *euro*.

Atbalstu sniegt no jaunā plānošanas perioda EM plānots uzsākt jau ar 2022. gada rudeni - pirmās būs atbalsta programmas **digitālajai transformācijai, energoefektivitātes paaugstināšanai un pētniecības projektu īstenošanai**. Tāpat turpinās dažādu finanšu instrumentu izstrāde, lai jau ar 2023. gadu būtu pieejams atbalsts inovāciju kapacitātes celšanai un MVU produktivitātes kāpināšanai. Piedāvājot gan inkubācijas pakalpojumus uzņēmējdarbības uzsācējiem, kā arī dažāda veida grantus tehnoloģiju attīstībai un aizdevumus MVU attīstībai un izaugsmei.

Papildus, lai mazinātu Covid-19 izplatības ietekmi uz uzņēmējiem, kuri saskārās ar likviditātes problēmām, kā arī atbalstītu uzņēmumu pārveidi, pielāgojoties jaunajai situācijai, EM izstrādāja vairākas atbalsta programmas:

Grantu atbalsti Covid-19 pārvarēšanai:

- **dīkstāvei** (darbiniekiem) izmaksāti 196,67 milj. *euro*;
- **algu subsīdijas atbalstam** izmaksāti 19,3 milj. *euro*
- **apgrozāmo līdzekļu atbalstam** izmaksāti 571,5 milj. *euro*;
- **eksportam** (uzņēmumiem) izmaksāti 30,39 milj. *euro*;
- **tūrisma operatoriem daļējai darba samaksas kompensēšanai** izmaksāti 14,6 milj. *euro*;
- **tūrisma operatoriem repatriācijas izmaksu segšanai** izmaksāti 402 tūkst. *euro*.
- **viesnīcām operacionālo izmaksu segšanai** izmaksāti 2,17 milj. *euro*;
- **viesnīcām par fizisko personu, kam nepieciešama izolācija, izmitināšanu** (Covid – 19 kontaktpersonas, inficētās personas, repatrianti) izmaksāti 13 675 *euro*;
- **starptautiskās konkurētspējas un eksporta veicināšanai** pieejami 69,3 milj. *euro*, izmaksāti 37,3 milj. *euro* (turpinās pieteikumu pieņemšana).

Finanšu instrumenti Covid-19 pārvarēšanai:

- **Apgrozāmo līdzekļu aizdevumi** – līdz 1 milj. *euro* ar termiņu līdz 3 gadiem. Atbalsts pieejams MVU un lielajiem komersantiem. Atbalsta saņemšanai samazinātas nodrošinājuma prasības un tiek piemērota samazināta procentu likme. Atbalstam novirzīts publiskais finansējums 60 milj. *euro* apmērā un ALTUM daļa 90 milj. *euro*), piešķirti aizdevumi 106,5 milj. *euro* apmērā, aizdevumu skaits 660.
- **Kredītu garantijas un portfelģarantijas** - uzņēmumiem, kuriem Covid-19 izplatības dēļ radušās objektīvas grūtības veikt aizdevumu maksājumus bankās, pieejamas garantija, kas ļauj komercbankai atlikt pamatsummas maksājumu. Atbalstam novirzīts publiskais finansējums 50 milj. *euro* apmērā. Izsniegto garantiju kopsomma: 42,1 milj. *euro*, garantēto kredītu kopapjoms: 110 milj. *euro*, garantiju darījumu skaits 247.
- **Paplašināts atbalsts eksporta kredītu garantiju veidā** - lai sniegtu atbalstu eksportējošiem uzņēmumiem, kuri dēļ Covid-19 negatīvās ietekmes saskaras ar pieaugošies riskiem tirdzniecības darījumos, līdz 2021. gada 30. jūnijam eksporta kredītu garantijas pieejamas arī uz ES dalībvalstīm visu lielumu uzņēmumiem un bez atliktā maksājuma termiņa ierobežojumiem. Deklarētais jeb jau notikušo darījumu apjoms: 91,8 milj. *euro*, deklarāciju skaits 830.
- **Kapitāla ieguldījumi komersantos**, kuru darbību ietekmējusi Covid-19 izplatība, to īstenošanai programmas ietvaros paredzēts 50 milj. *euro* valsts budžeta finansējums. Kopā 2021. gada laikā noslēgti 5 darījumi par summu 32,85 milj. *euro* apmērā.

Lai uzsāktu re-industrializācijas procesu un nodrošinātu finanšu pieejamību lieliem investīciju projektiem ekonomikas atveseļošanai pēc Covid-19 izraisītās krīzes, MK 2021. gada 6. jūlijā apstiprināja noteikumus Nr. 503 "Noteikumi par aizdevumiem ar kapitāla atlaidi investīciju projektiem komersantiem konkurētspējas veicināšanai" (**Investīciju fonds**), apstiprinot 100 milj. *euro* valsts budžetu. Investīciju fonda mērķis ir veicināt jaunu investīciju veikšanu uzņēmējdarbības paplašināšanā, kā arī dotu stimulu uzņēmējiem veikt jaunas sākot no 10 miljoniem *euro* investīcijas, tādējādi radot pievienotās vērtības ķēdi visā tautsaimniecībā. Programmai piešķirtā finansējuma ietvaros apstiprināti 14 projekti ar kopējo plānoto investīciju apjomu 586 milj. *euro*. Apstiprinātie projekti paredz izveidot 903 jaunas darba vietas ar darba algu 1,5 reizes lielāku kā vidēji reģionā, kā arī veikt investīcijas uzņēmumos pētniecībā un attīstībā vairāk kā 17 milj. *euro* apmērā un nodrošināt eksporta apjomu vairāk kā 328 milj. *euro* gadā.

Lai mazinātu Krievijas militārās agresijas pret Ukrainu radītās ekonomiskās sekas un nodrošinātu tūlītēju atbalstu uzņēmējiem EM ir izstrādājusi atbalsta pasākumus:

- likviditātes aizdevumu veidā uzņēmuma (MVU, lielie) apgrozāmajiem līdzekļiem un investīcijām līdz 3 milj. *euro*, bet nepārsniedzot 15% no iepriekšējo trīs noslēgto finanšu gadu vidējā apgrozījuma vai 50% no kopējām enerģijas izmaksām pēdējo 12 mēnešu laikā. Plānotais finansējums 21,5 milj. *euro*;
- likviditātes garantiju veidā saimnieciskās darbības veicējiem (MVU, lielie, biedrības). Garantiju summa līdz 5 milj. *euro*, bet nepārsniedzot 15% no iepriekšējo trīs noslēgto finanšu gadu vidējā apgrozījuma vai 50% no kopējām enerģijas izmaksām pēdējo 12 mēnešu laikā. Plānotais finansējums 12,5 milj. *euro*.

Prioritārie pasākumi:

- **Investīciju fonds** - šī brīža ģeopolitiskajā kontekstā aizdevumi ar kapitāla atlaidi programma ir kritiski svarīga, lai stiprinātu Latvijas konkurētspēju.
- **Eksporta kredītu aģentūras izveide** sekmēs eksporta apdrošināšanas pakalpojumu nodrošināšanu Latvijas uzņēmumiem.
- **Jaunuzņēmumu attīstības un ārvalstu investīciju piesaistes veicināšana Latvijā**, lai sekmētu jaunuzņēmumu nozares ekonomisko attīstību un ārvalstu investīciju piesaisti jaunuzņēmumiem, kā arī investoru kustības attīstību Latvijā, finansējumu ekosistēmas attīstībai, arī veicinātu spēcīgu un vienotu ekosistēmas attīstību.

3. SECINĀJUMI

1. Latvijas rūpniecības produktivitātes līmeņa palielināšanas iespējas galvenokārt ir saistītas ar tās spēju veikt tehnoloģisko modernizāciju, inovāciju, daļību globālajās vērtības ķēdēs, darbaspēka kvalifikācijas paaugstināšanu un darbaspēka iekšējās mobilitātes uzlabošanu.
2. Lai sniegtu atbalstu Latvijas uzņēmumiem, sakarā ar šī brīža ārpolitikas esošo krīzi, **nepieciešamas pārdomātas un uz ilgtermiņu mērķētas valsts atbalsta aktivitātes**, kas ir tiešā mērā saistāmas ar papildus atbalstu investīciju veikšanai, tirgus pārorientācijai, jaunu un inovatīvu produktu un pakalpojumu izstrādei, veicinot ekonomisko aktivitāti arī Latvijas reģionos.
3. **Darba tirgu turpinās spēcīgi ietekmēt digitalizācijas tendences** un darbavietau automatizācija. Lielākais darbavietau samazinājums sagaidāms profesijās ar lielu manuālo un atkārtojamu darbību īpatsvaru, kā arī specialitātēs, kas saistītas ar tiešo apkalpošanu, piemēram, pārdevēji un kasieri mazum-tirdzniecībā, zvanu operatori un līdzīgās profesijas. Mazāk pakļautas automatizācijai ir tās profesijas, kurās nepieciešams augsts izglītības

līmenis, augsta sociālā mijiedarbība un spējas vadīt, plānot un koordinēt sarežģītu vidi/apstākļus. Līdz ar to, lai nodrošinātu ātrāku **darbaspēka piedāvājuma pielāgošanos nākotnes darba tirgus vajadzībām, būtiski ir stiprināt arī uzņēmēju konkurētspēju un veicināt tautsaimniecības pārstrukturizāciju no zemas uz vidēju un augstu tehnoloģiju nozarēm.**

4. **Ilgtermiņa pieeja valsts P&A programmu ieviešanai un attiecīgs finansējums ir kritiski svarīgs mērķtiecīgai, pārmaiņas nodrošinošai P&A kapacitātes attīstībai valstī un valsts finansējuma P&A kāpināšanai.** Savukārt īstermiņa, piemēram, viena līdz divus gadus ilgu projektu pieeja nenodrošina nepieciešamo pēctecību, stabilitāti un zinātnisko atjaunotni un rada fragmentētu, kā arī neparedzamu pieeju pētniecības finansēšanai, tādēļ jāturpina un graduāli jāpalielina atbalsts “Inovāciju fonda – nozaru pētījumu programmai”, ņemot vērā zemo publiskā finansējuma apmēru. Finansējuma palielināšana stiprinās zinātnisko kapacitāti, izcilību, kā arī augstu pievienoto vērtību produktu un tehnoloģiju radīšanu, veicinot tautsaimniecības izaugsmi.
5. Tūrisma nozares sektoru (darījumu tūrisms, veselības tūrisms u.c.) vai atsevišķu produktu konkurētspēja ir ļoti atkarīga no dažādu nozares pārstāvju pilnvērtīgas iesaistes. Latvijas kā tūrisma galamērķa starptautiskās atpazīstamības veicināšana ir būtisks tūrisma politikas mērķis, turklāt, lai maksimāli efektīvi plānotu turpmākās tūrisma veicināšanas aktivitātes, nepieciešams laicīgi **plānot finansējumu arī Latvijas tūrisma mārketinga aktivitātēm pēc 2023. gada, paredzēt finansējumu tūrisma datu iegūšanai un analīzei dažādos sektoros, kā arī rast papildu finansējumu no valsts budžeta arī lielo tūrisma nozares uzņēmumu atbalstam programmas ietvaros, lai tie varētu iekļauties tūrisma produktu veidošanā.** Lai sniegtu būtisku izrāvienu tūrisma nozares atjaunošanai, **nepieciešams atbalsts lielu eksportspējīgu tūrisma produktu ar augstu pievienoto vērtību radīšanai (četri stratēģiski svarīgi investīciju projekti reģionos).**
6. **Enerģētikas infrastruktūras projekti (IPGK modernizācija un Baltijas valstu elektrotīklu sinhronizācija ar kontinentālās Eiropas tīklu) ir būtiski enerģētikas nozares attīstībai un enerģētikas politikas plānošanai gan nacionālajā, gan reģionālajā līmenī.** IPGK ir vienīgā gāzes krātuve Baltijas reģionā, bez kuras Baltijas valstis nevarētu nodrošināt energoapgādes drošību ziemas sezonu laikā. Ņemot vērā reģionālās gāzes infrastruktūras uzlabošanu un gāzes pārvades jaudu palielināšanu, IPGK modernizācija ir nepieciešama, lai krātuve varētu funkcionēt mūsdienu gāzes tirgus apstākļos. Savukārt, Baltijas valstu elektrotīklu sinhronizācija ar kontinentālās Eiropas tīklu ir vitāli svarīga Latvijas un Baltijas reģiona energoapgādes drošībai elektroenerģijas jomā. Ņemot vērā, ka šobrīd Baltijas valstu elektrotīkls strādā sinhronā režīmā ar Krievijas un Baltkrievijas elektrotīklu, pastāv ārkārtas desinhronizācijas risks. Ārkārtas desinhronizācijas gadījumā, Baltijas valstis funkcionēs “salas režīmā” (“*island mode*”) ar ierobežotu iespēju saņemt elektroenerģiju no Eiropas valstīm, sedzot elektroenerģijas patēriņu ar vietējo ģenerāciju, kas izraisīs vēl lielāku elektroenerģijas cenu pieaugumu. Papildus ir nepieciešams stiprināt sadales tīklus, tai skaitā izmantojot RePowerEU finansējumu, lai patērētājiem un īpaši rūpniecības uzņēmumiem ir pieejamas nepieciešamās papildus jaudas jaunu pieslēgumu izveidei.
7. **Stiprinot Latvijas enerģētisko neatkarību, viens no būtiskākajiem nosacījumiem ir veicināt pāreju no importētās gāzes uz vietējiem atjaunojamajiem energoresursiem (šķelda u.c.).** Tas paveicams mainot apkures katlus pašvaldību centralizētajā siltumapgādē un

uzņēmumos, kas ir nozīmīgi enerģijas patērētāji. Kā arī turpinot ieguldījumus energoefektivitātē (enerģijas patēriņa samazināšanā) dzīvojamajās mājās, uzņēmumos, valsts un pašvaldību iestādēs. Turklāt vēl viens būtisks nosacījums Latvijas enerģētiskās neatkarības stiprināšanai īstermiņā un vidējā termiņā ir nacionālā sašķidrinātās dabasgāzes (turpmāk – SDG) termināla projekta īstenošana. Tādējādi, izvērtējot EM organizētās publiskās starptautiskās SDG termināla izveides projektu tirgus izpētes rezultātus un EM novērtējumu, 2022. gada 30. augustā Ministru kabinets konceptuāli atbalstīja nacionālā interešu objekta statusa piešķiršanu SDG termināla projektam Skultē. Savukārt 2022.gada 29.septembrī Saeimā tika atbalstīts likums “Par Skultes sašķidrinātās dabasgāzes termināli”, kas nosaka nacionālo interešu objekta statusu, lai veicinātu sekmīgu Skultes sašķidrinātās dabasgāzes termināļa izveidi. Nacionālā interešu objekta statusa piešķiršana noteic, ka projekta realizācijai tiks noteikta atvieglota procedūra no administratīvās un būvniecības perspektīvas. Savukārt projekta attīstītāji prognozē, ka SDG termināla projekts varētu tikt īstenots 16 mēnešu laikā.

8. **Attīstīt vietējo atjaunoto energoresursu izmantošanu.** Šim nolūkam tiks izveidots AS “Latvenergo” un AS “Latvijas valsts meži” kopuzņēmums, kas sekmēs uz vēja enerģijas balstītas elektroenerģijas ražošanas jaudas valsts meža zemēs.
9. **Būtiski nodrošināt turpmākus ieguldījumus un sniegt atbalstu jaunu un pieejamu mājokļu būvniecībai,** jo īpaši ņemot vērā mājokļu pieejamības nozīmi tautsaimniecības attīstībā un valsts labklājības celšanā, to pieejamības nozīmi iedzīvotāju mobilitātes veicināšanā, nodrošinot iespēju aktīvi piedalīties darba tirgū un ekonomikā kopumā.
10. Lai stiprinātu Latvijas konkurētspēju un sasniegtu izvirzītos mērķus NIP, šī brīža ģeopolitiskajā kontekstā, **aizdevumi ar kapitāla atlaidi programma ir kritiska, lai arī turpmāk stimulētu Latvijas uzņēmumus veikt ieguldījumus jaunu produktu izstrādē** un tādējādi veicinātu Latvijas tautsaimniecības izaugsmi.

Ekonomikas ministre

I.Indriksone